

UiT The Arctic University of Norway – 2018

Septentrio Academic Publishing

<http://septentrio.uit.no/>

Septentrio Reports, number 1, 2018

DOI: <http://doi.org/10.7557/7.4312>

ISSN: 2387-4597

Licensee UiT The Arctic University of Norway

This Open Access report is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0

International License: <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

”Framveksten av samisk etnisitet i lys av innlandsområdenes økte betydning ca. 2300 f.Kr. – 300 e.Kr.” (NFR post-doktorstipendprosjekt)

Arkeologiske undersøkelser ved Láksjohka, Tana kommune, Finnmark 2004

Rapport

Marianne Skandfer

Innledning

Arkeologer har utpekt de siste ca. 1000- 1500 årene før Kristi fødsel som tidsrommet da grunnlaget ble lagt for samisk etnisitet. Perioden markerer et skifte i bosetting, ressursutnyttelse, redskapsbruk og handelskontakter. Det tilgjengelige arkeologiske materialet vitner om til dels omfattende samfunnsmessige endringer. Diskusjonen om tilkomst og opprettholdelse av samisk etnisitet før år 0 er likevel preget av manglende empirisk kunnskap og av begrenset forståelse av flere av de sentrale prosessene som leder opp til etnisk identitet. Nordnorsk arkeologi har nesten utelukkende vært rettet inn mot fortidig bruk av kystområdene. Det er likevel nettopp sterkt intensivt bruk av innlandsområdene som synes å kjennetegne perioden fra ca. 2300 f.kr. i Finnmark. Den markerte bruken av innlandsområdene står i kontrast til materialet fra tidligere perioder. Den arkeologiske empirien vitner om at kulturminner og funn i innlandet har stor utsagnskraft om hvilke prosesser fangstgruppene i Finnmark gikk gjennom i de siste drøyt to tusen årene før Kristus, prosesser en dermed må anta at inngikk i fremveksten av samisk etnisitet.

Gjennom prosjektet settes det fokus på hva den nye aktiviteten i innlandet kan fortelle om prosessene som medførte en samisk identitet som ledd i en etnisk differensiering. Prosjektets hovedproblemstilling er hvorfor, hvordan og når samisk etnisitet ble etablert som en relevant, sosio-kulturell kategori på Nordkalotten. Sosial identitet og selvforståelse artikuleres blant annet gjennom materiell kultur. Flere materielle uttrykk, som opprettholdes som særlige samiske idiomer gjennom mange hundre år, kommer til i det arkeologiske materialet i Finnmark i løpet av de siste to tusen årene f.Kr. De materielle uttrykkene som etableres mellom ca. 1500 f.kr. og 300 e.kr. blir meningsbærende som uttrykk for kulturell egenart, men under hvilke forhold er de skapt, og hvordan virket de meningsdannende tilbake på den sosiale konteksten de kom til innenfor?

Prosjektet tar utgangspunkt i empiri i tradisjonelle samiske områder i Indre Finnmark, områder som i liten grad er systematisk kartlagt m.h.t. kulturminner, og som i forsvinnende liten grad har vært gjenstand for forskningsbaserte, arkeologiske undersøkelser. Bortsett fra undersøkelsene i forbindelse med oppdemmingen av Alta-Kautokeino-vassdraget omkring 1980, er det knapt gjort arkeologiske undersøkelser på norsk side av Tanadalen og på

Marianne Skandfer (post-doktorstipendiat)

Institutt for arkeologi (IAR), Det samfunnsvitenskapelige fakultet (SVF)

Universitetet i Tromsø, N-9037 Tromsø, telefon 77 64 40 00 / 77 64 63 00, telefax 77 64 52 50, epost:skandfer@sv.uit.no

Finnmarksvidda. I Pasvikdalen ble en rekke boplasser registrert i forbindelse med vassdragsutbygging på slutten av 1950-tallet, og flere utvalgte lokaliteter med tufter og/eller kamkeramikk ble arkeologisk undersøkt i årene fram mot 1960 (Simonsen 1963). Begrensete undersøkelser i forbindelse med mitt dr.gradsprosjekt i årene 1998-2003 var neste gang lokaliteter i Pasvikdalen var gjenstand for arkeologisk forskningsinteresse (Skandfer 2003). Det pågående post-doktorprosjektet legger vekt på å identifisere strukturer og lokaliteter fra perioden ca. 2300 f.Kr. – 300 e.Kr, arkeologiske kategorier som hittil har vært lite kjent og påaktet. Prosjektet bygger i hovedsak på tre typer empiri: 1) boplasser, i første rekke tufter, 2) gjenstandsfunn 3) 14C-dateringer. I prosjektet fokuseres det metodisk på registrering i utvalgte områder, prøvestikking og C14-dateringer, utgravning av utvalgte strukturer, samt en pollenanalyse for å belyse menneskelig aktivitet over et langt tidsrom på en stor og viktig lokalitet i Pasvik (Noatun).

Den første feltsesongen i prosjektet gikk av stabelen i løpet av to uker i juli (utgravning og prøvestikking) og en uke i september (registrering/prøvestikking) 2004. Studentene Inga M. Bruun og Turid Lindi, Universitetet, samt student Johan Lahti, Universitetet i Umeå, deltok på utgravning og prøvestikking i juli. Konservator Honna Havas og museumsarbeider Børre Mathisen, Østsamisk museum i Neiden, og arkeolog Jan Ingolf Kleppe, Finnmark fylkeskommune, deltok på deler av høstens registrering/prøvestikking.

Låksjok, Deatnu gielda (Tana k.)

Tuftene ved Laksjok ligger på delvis godt markerte elveterrasser langs Deanu, 3-8 m over elva, 43-50 m.o.h. Terrassene følger ikke jevnt langs elva, men danner snarere kortere og lengre ”hyller” på ulike nivå i terrenget. Omkring 50-m-koten flater terrenget ut. Området er ganske åpent, og vegetasjonen er preget av tidligere sauebeiting: høyt gress, en del einer og lav bjørkeskog dominerer bildet. På noen tørrere rygger i landskapet er det lyngvegetasjon. Tuftfeltene er registrert som to separate felt, med en avstand på ca. 50 m mellom. Det ligger en hytte med tilhørende uthus og utedo mellom de registrerte feltene, og en hytte med utedo innenfor feltet 01155. Det står en telefonstolpe i den nordligste tufta i dette feltet. Tuftfeltene ble registrert omkring 1980.

Tuftene varierer i størrelse fra tre til sju m lange og tre til fire m brede, og er mellom 0,5 og 0,65 m dype. Det ble tatt prøvestikk i tuft 5.

Felt 01154

Feltet består av fem rektangulære, nedgravde tufter ”av yngre steinalderkarakter” som ligger litt ujevnt plassert langs kanten av den øverste elveterrassen, omkring 8-9 m over elva, ca. 50-51 m.o.h.(fig.7). I tillegg er to små, runde nedgravninger/forskningskninger mellom de rektangulære tuftene registrert som ”tvilsomme tufter”. De store tuftene varierer i størrelse fra tre til sju m lange og tre til fire m brede, og er mellom 0,5 og 0,65 m dype. Det ble tatt prøvestikk i tuft 5.

Marianne Skandfer (post-doktorstipendiat)

Institutt for arkeologi (IAR), Det samfunnsvitenskapelige fakultet (SVF)

Universitetet i Tromsø, N-9037 Tromsø, telefon 77 64 40 00 / 77 64 63 00, telefax 77 64 52 50, epost:skandfer@sv.uit.no

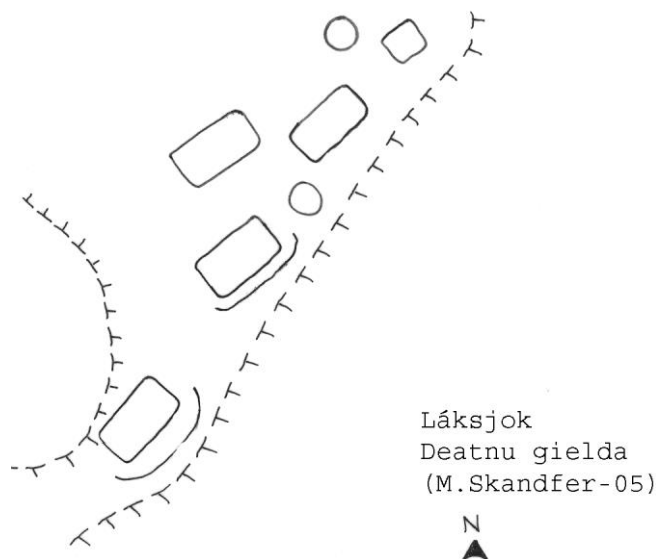

Fig. 7. Skisse over lokalitet 01154

Med utgangspunkt i kjennskap til ildstedsplasseringen i Gressbakkentuftfer og store, rektangulære tufter i Pasvik, ble det åpnet et prøvestikk på 50x25 cm omtrent på midtaksen i den sørlige delen av den sørligste tufta (fornminne 5). Det ble funnet godt med trekull i et lag over fin elvesand. Det ble verken funnet avslag eller andre daterende funn, og det ble heller ikke påvist ildstedsteiner. For å bekrefte at trekullet stammet fra bruksfasen for huset og ikke senere aktivitet (avsviing av skog, deponering av avfall el.lign.) ble det tatt et prøvestikk på 15x15 cm midt i tufta, 1 m nord for det første prøvestikket. Her ble det ikke observert trekull.

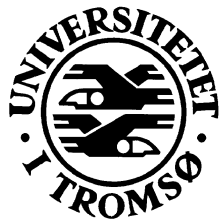
Felt 01155

Det ble omkring 1980 ØK-registrert 10 tufter av ulike typer i dette feltet. Ni av tuftene antas å være fra yngre steinalder, mens den siste anses å være en gammetuft av nyere dato. I 2003 ble det registrert ytterligere seks gammetufter vest for de allerede registrerte tuftene, inne på flaten bak den øverste terrassen. Ved prøvestikkingen i 2004 ble det observert ytterligere minst en gammetuft øst i feltet, på den nederste elveterrassen, samt ytterligere tre tufter av yngre steinalderkarakter langs kanten av den øverste terrassen, der de tidligere registrerte tuftene 1-6 ligger. Denne terrassen ligger ca. 48 m.o.h., ca. 8 m over elva. Det ble også observert enda en nyere tuft (gamme/hus med jordkjeller, 3x3 m, 0,7 m dyp) her. Det står en telefonstolpe i veggvollen på den nordligste tufta, fornminne 1. De ovale, nedgravde tuftene av "yngre steinalderkarakter" er alle svakt ovale, omkring 3 m lange og 2,5 m brede indre mål, 0,2 – 0,5 m nedgravd. Noen har tydelig voll omkring, andre ikke. Sju av tuftene ligger på rekke, nærmest kant-i-kant helt ute på terrassekanten, mens den siste ligger rett bak, litt inn på terrasseflaten. På en liten "mellomterrasse" nedenfor denne markerte terrassen, ligger 2-3 tilsvarende tufter. Stien ned til hytta på gnr. 10/61 går gjennom tuftfeltet: tvers over fornminne 2 og mellom de to tydeligste tuftene på "mellomterrassen" nedenfor". Det ble tatt prøvestikk i sentrum av fornminne 2.

Marianne Skandfer (post-doktorstipendiat)

Institutt for arkeologi (IAR), Det samfunnsvitenskapelige fakultet (SVF)

Universitetet i Tromsø, N-9037 Tromsø, telefon 77 64 40 00 / 77 64 63 00, telefax 77 64 52 50, epost:skandfer@sv.uit.no

Det ble funnet godt med trekull i to klare sjikt med fin, rødbrent elvesand mellom. Det ble ikke funnet avslag eller andre daterende funn, og det ble heller ikke påvist ildstedsteiner.

Dateringer

Det ble innvilget en trekullprøve for AMS-datering fra hver av tuftene fornminne 5, felt 01154 og fornminne 2, felt 01155. Begge ble datert til yngre enn AD 1660. Tuftenes utseende gjør det lite trolig at dateringene viser til bosettingsfasen for husene. Det er i stedet trolig at det daterte trekullet representerer materiale (avfall) som er deponert i tuftene i forbindelse med bosettingen i gammetuftene rett bak.

Marianne Skandfer (post-doktorstipendiat)

Institutt for arkeologi (IAR), Det samfunnsvitenskapelige fakultet (SVF)

Universitetet i Tromsø, N-9037 Tromsø, telefon 77 64 40 00 / 77 64 63 00, telefax 77 64 52 50, epost:skandfer@sv.uit.no